

Helsingin kaupunginmuseon lausunto valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden inventoinnista

HEL 2023-002991 T 00 01 06

Museovirasto on pyytänyt Helsingin kaupunginmuseolta lausuntoa valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden inventoinnista eli ns. VARK-hankkeesta. Helsingin kaupunginmuseo toimii myös Keski-Uudenmaan alueellisena vastuumuseona. Helsingin kaupunginmuseo lausuu hankkeesta Helsingin ja Keski-Uudenmaan VARK-kohteiden osalta.

VARK-hankkeen taustaa

Hankkeen lähtökohtana ovat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, jotka ovat osa maankäyttö- ja rakennuslain mukaista alueidenkäytön suunnittelujärjestelmää. Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden ensisijaisena tarkoituksena on varmistaa, että valtakunnallisesti merkittävät asiat otetaan huomioon kaavoituksessa ja muussa maankäytön suunnittelussa.

VARK-hankkeen tavoitteena on ollut toteuttaa valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden inventointi, jonka tuloksen valtioneuvosto voi hyväksyä osaksi valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita. Museovirasto on toteuttanut inventoinnin yhteistyössä alueellisten vastuumuseoiden ja Metsähallituksen kanssa vuosina 2018–2022. Hanke kattaa koko Suomen lukuun ottamatta Ahvenanmaan maakuntaa. VARK-alueiden valintaperusteissa esitettyjen arvojen huomioon ottaminen on tarpeen, jotta alueiden ominaisluonne ja erityispiirteet voidaan tuoda esiin ja säilyttää eri kaavatasojen edellyttämällä tarkkuudella. Inventoinnissa on arvioitu muinaismuistolain (295/1963) rauhoittamat kiinteät muinaisjäännekohteet ja muut arkeologiset kulttuuriperintökohteet. Tavoitteena on ollut tunnistaa nykyisten tietojen pohjalta ne arkeologiset kohteet, jotka kuvaavat mahdollisimman kattavasti Suomen menneisyyttä alueellisesti, ajallisesti ja temaattisesti. Keskeisenä tietolähteenä on käytetty Museoviraston ylläpitämää valtakunnallista muinaisjäännekohteiden rekisteriä, tutkimusraportteja ja tutkimuskirjallisuutta.

Valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden inventointi laaditaan maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) 22 §:ssä tarkoitettujen valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaiseksi valtakunnalliseksi inventoinniksi. MRL:n nojalla valtion viranomaistoiminnassa ja alueidenkäytön suunnittelussa tulee ottaa huomioon valtakunnalliset alueiden-

käyttötavoitteet ja edistää niiden toteutumista. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet konkretisoituvat pääasiassa kaavoituksessa, siltä osin ja sillä tavoin kuin kunkin kaavamuodon tehtävä ja tarkoitus edellyttävät ja mahdollistavat. VARK-alueiden valintakriteereinä ovat olleet kulttuurihistoriallinen merkittävyys, tutkimuksellinen merkittävyys, yleisyys tai harvinaisuus, arkeologinen monimuotoisuus, ympäristö ja maisema sekä säilyneisyys.

Valtakunnallisilla alueidenkäytön tavoitteilla ei ole välittömiä oikeudellisia vaikutuksia yksittäisen rakennusluvan, poikkeamisluvan tai suunnittelutarveratkaisun myöntämisedellytyksiin. VARK-alueiden kohdekohtaiset oikeusvaikutukset yksittäiseen rakennushankkeeseen tai maankäyttöön muutoin syntyvät MRL:n mukaisessa kaavoitusprosessissa ja perustuvat eri kaavatasojen sisältövaatimuksiin sekä käsiteltäessä kiinteitä muinaisjäännöksiä muinaismuistolain mukaisesti. Muinaismuistolaki suojelee edelleen myös VARK-alueiden ulkopuolella olevia kiinteitä muinaisjäännöksiä.

Helsingin kiinteistä muinaisjäännöksistä Museovirasto on valinnut listaukseensa 16 VARK-aluetta, jotka muodostuvat kaikkiaan 55:stä kiinteästä muinaisjäännöksestä ja Keski-uudelta maalta kolme VARK-aluetta, jotka muodostuvat kolmesta kiinteästä muinaisjäännöksestä. Kaksi valituista Keski-Uudenmaan kohteista sijaitsee Hyvinkäällä ja yksi Mäntsälässä.

VARK-alueet Helsingin kaupunginmuseon/Keski-Uudenmaan alueellisen vastuumuseon alueilla:

Helsinki

100890 Hamnsundet

100359 Helsingin Lauttasaaren 1800-luvulla linnoitetut niemet

101063 Herttoniemen fajanssitehdas

100751 Humallahti

101013 Itä-Villinki

100310 Kivikon linnoitteiden VARK-alue

100889 Kronprins Gustav Adolf

101210 Kårböle (Kaarela)

100309 Mustavuoren linnoitteiden VARK-alue

100455 Suomenlinnan muinaisjäännökset
100951 Tukikohta 1914:62 (Länsi-Herttoniemi)
101133 Tukikohta IV:1 (Kivikko)
101209 Tykkipatteri 70 (Kontula)
100335 Vallisaari ja Kuninkaansaari
100974 Vanhakaupunki
100787 Vartiokylän linnavuori
Hyvinkää
101214 Kalkkikallio
101106 Suomies
Mäntsälä
101220 Sälinkää (Sellinge)

VARK-alueet Helsingissä

Ainoana Helsingin esihistoriallisena VARK-alueena on listaukseen valittu Humallahden pronssikautinen hautaröykkiö. Helsingin seudun keskiaikaista menneisyyttä edustavat Vartiokylän Linnavuori ja Kårbölen kylä. Merkittävä asutushistoriallinen muinaisjäännos on myös 1500-luvulla perustetun Helsingin kaupungin ensimmäinen sijaintipaikka Vanhassakaupungissa. Herttoniemen 1700-luvulla perustettu fajanssitehdas oli Suomen alueella lajinsa ensimmäinen.

Suomenlinnan muinaisjäännöksiin kuuluu saariryhmän linnoitettujen saarien lisäksi myös vedenalaisia upotteita sekä laivojen hylkyjä. Viaporin linnoituksen painopiste siirtyi 1800-luvulla nykyisen Suomenlinnan itäpuolelle Valli- ja Kuninkaansaariin ja lännessä linnoitus laajeni Lauttasaaren eteläisiin ja läntisiin niemiin. Itä-Villingin saarelle rakennettiin rannikkolinnake Viaporin linnoituksen meririntaman laajennuttua ensimmäisen maailmansodan aikana. Samaan aikaan tehtiin myös listauksessa olevat Länsi-Herttoniemen, Mustavuoren ja Kivikon maarintaman linnoitetut tukikohdat. Viimeksi mainittuun tukikohtaan liittyvät myös VARK-alueet Tukikohta IV:1 sekä tykkipatteri 70.

VARK-alueet Keski-Uudellamaalla

Keski-Uudeltamaalta on VARK-listauksessa kolme muinaisjäännöstä. Hyvinkään Kalkkikallio on pitkän käyttöhistorian omaava kalkkilouhos, joka on perustettu 1500-luvulla. Hyvinkään Suomes on mäkituvista ja torpista 1600-luvulla muotoutunut kylä. Mäntsälän Sälinkää on hyvin säilynyt esimerkki sisämaassa sijaitsevasta autioituneesta keskiaikaisperäisestä kyläpaikasta.

Helsingin kaupunginmuseon kanta

VARK-alueiden valikoinnissa näkyy Helsingin alueen erityispiirteet rannikolle sijoittuvana, 1500-luvulla perustettuna kaupunkina. Ehdotetuissa alueissa korostuu erityisesti kaupungin edustalla sijainneen Viaporin linnoituksen kolmelle vuosisadalle sijoittuva historia, jonka aikana linnoitus on laajentunut nykyisin Suomenlinnana tunnetuilta pääsaariltaan Helsingin edustan muille saarille ja manneralueelle. Helsingin ehdotetut VARK-alueet sijaitsevat kaikki kolmea poikkeusta (Kårböle, Kronprins Gustav Adolfin hylky ja Lauttasaaren 1800-luvulla linnoitetut niemet) lukuun ottamatta jo aikaisemmin määritellyillä valtakunnallisesti merkittävillä rakennetuilla kulttuuriympäristöalueilla. Keski-Uudenmaan kohteista on VARK-alueista ehdotettu valintakriteerit täyttävät, valtakunnallisesti merkittävät kohteet.

Helsingin kaupunginmuseo katsoo, että museon vastuualueella sijaitsevista muinaisjäännöksistä ehdotettujen VARK-alueiden valinta on riittävä. Ehdotetut VARK -alueet edustavat hyvin sitä muinaisjäännöstyypien kirjoa, joita Keski-Uudenmaan ja Helsingin alueilla esiintyy ja kohteet muodostavat edustavan kokonaisuuden.

Lisätiedot

Sari Saresto, kulttuuriympäristöpäällikkö, puhelin: 09 310 36483
sari.saresto(a)hel.fi